

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователната и
научна степен „доктор” в професионалното направление

3.5.Обществени комуникации и информационни науки

на Оля Стоянова Джакова

на тема „Пресата и консумативното общество: трансформации на
медийния дискурс

(Медии и археология в периода 1989 – 2015 г.)“

от доц. Георги Лозанов,

научен ръководител на докторантката

Предложеният дисертационен труд е продукт на
интердисциплинарна методика, която се опира на дисциплинарни
ядра от сферата на социологията, културната антропология,
медиазнанието, дискурсивния анализ, контентанализа,
естетиката, теорията на мита и структурния анализ на приказни
сюжети. Писането е комуникативно и относително облекчено от
специализирана терминология и не крие литературната култура и
практика на докторантката (Оля Стоянова е признат драматург),
като постига известна огледалност на реч и обект на речта,
доколкото създава собствен разказ за медийните разкази,
критически разказва начини на разказване. Научните тези и
изводите се случват „вътре” в текста – разичтат освен на
аналитична яснота и на риторическа убедителност, „текстуалната

тъкан” се изгражда постъпателно и полифонично, не толкова на принципа на систематизирането, колкото на натрупването. Академично изследване с такъв обект на досега не се е появявало в българската научна книжнина, но и нямаше как да не се появи, тъй като е посветено на отдавна е разпознат проблем – и с мащаба на проявленията си, и с деформациите, които предизвиква в медийната публичност, а оттам и в общественото съзнание. Най-общо, следвайки интерпретацията на докторантката, той може да бъде дефиниран като превръщане на миналото в шоу – медийното му представяне не държи сметка за доказаните факти, а за колективните емоции, които предизвиква, като подобно изместване с илюстративна сила попада в полето на популярния напоследък термин „постистина”. Но тук има и нещо по-повече от търсените с комерсиална или политическа цел манипулативни внушения: комуникативно предпоставената невъзможност на научния разказ за миналото, пък и за каквото и да било друго, да остане такъв, когато мине през медиите – преносът му от академичната в медийната публичност с присъщите ѝ рецептивни стандарти, по обратен ред трансформира съдържанието му, „разпада” го, подменя го със съпътстващи фрагментарни разкази. Докторантката формулира като задължително условие, че „Науката в медиите е представена като любопитен разказ, като „леко четиво”, написано достъпно, за да не затормозява читателя”. Съвременното им състояние е такова, че на техния терен науката е изправена пред нерешимо

противоречие, за да запази себе си, да се откаже от читателя, или ако държи на него, да се подчини на очакванията му. И според докторантката някои учени „игнорират медиите и пишат или публикуват само в специализираната преса”, докато други са с „ясното намерение да задоволят интереса на журналистическата гилдия” и дори настояват работата си под нейния натиск като се стремят „да излизат с все по-сензационни открития”.

Дисертационният труд обаче не стои на констативно разстояние – той цяло е критически насочен срещу неспособността на пресата, когато се занимава с научни, а и по-общо с културни теми, да говори на собствения им език или поне на езика на коректните факти, като разглежда двете основни, свързани помежду си, причини за това – влиянието на масовата култура и на консумативното общество от периода на хиперконсумацията, които са дефинирани в част трета на Първа глава, но набавят аргументация и в останалите.

Масовата култура задава забавлението – като стратегия на разсейване (не на съсредоточаване), в медийното възприятие на всяко съдържание, а хиперконсумацията на свой ред залага търсенето на удоволствие (по аналогия със сексуалното) в консумирането на всичко, включително и на научните резултати, и ограничава ролята на медиите до негов дистрибутор.

Авторитетите, с които докторантката тук влиза в продуктивен диалог за да предложи интерпретацията си на масова култура и консумативно общество, както може да се предположи, са Дуайт

Макдоналд, Жак Дерида, Жан Бордияр, Теодор Адорно, Едгар Морен, Жил Липовецки, Улрих Бек, Мануел Кастелс, Кристиан Банков, Ивайло Дичев, Ивайло Знеполски и особено Зигмунт Бауман, чиято етическа перспектива импонира на ценностния критицизъм на дисертационния труд. Той е написан в защита на качествената преса от времето преди постмодерния релативизъм и в този смисъл носи известна носталгия към заемането на категорични позиции, характерно за модерността. Докторантката се ангажира с аналитично разобличаване на лошите медийни практики през последните десетилетия, според тематичния фокус на изследването си.

Той стеснява интереса към медийната репрезентация на науката до историята и още по-конкретно – до археологията, която сякаш в най-голяма степен предлага на общественото внимание артефакти, подлежащи на лесна спектакализация, на митологично обрастване и идеологическо фалшифициране. Тъкмо археологията се превръща в научно алиби за препострояване на миналото, според актуални политически стратегии, борба с културни различности и силово налагане на групова идентичност, които медийните разкази за археологически находки легитимират публично заедно с лансирането на съответните „разказвачи”.

В Трета глава на дисертационния труд тези разкази са подложени на своеобразен феноменологичен анализ, близък до анализа на легендата и на фантастичната приказка, като са идентифицирани повтарящи се сюжетни фигури, означени с понятия от типа на

„вълшебен предмет”, „чудо”, „дар”, „съкровище” и пр. И това не е само интерпретативен подход, а поведение и на самия обект на интерпретацията – ясна е, според докторантката, „тендецията през последните години археологията да припознава сюжети от фантастичното и да работи върху тях”. Подобна „фантасмагорична преработка” на разказите за нея е отговор от една страна на липса на доверие в собствените сили в балканските общества, която разпалва иманярска страст и те кара да търсиш на „долната земя” онова, което за една нощ ще ти осигури благополучие на горната. И пак поради същата липса от друга страна те кара да търсиш идентичността си назад в миналото, което със средствата на героическите наративи трябва да компенсира дефицитите и тревожностите на настоящето. Тази втора нагласа, по думите на докторантката превръща историята в политически и медиен капитал, като тя изследва промяната в проявленията ѝ в една нова ситуация на разклатено доверие към мултикултурилизма. Тук вече участие взимат не само употребите на археологията, а на цялата масова култура: „Можем да приемем, че апетитите към миналото са логично следствие от ускорените процеси на хиперконсулиране, които свеждат историята до разпознаваем продукт – под формата на исторически романи или исторически филми, под формата на рекламни сувенири от исторически обекти, национални носии и дори медийни разкази за исторически личности и места, към които през последните години има повишен интерес”. Те, според

докторантката, „предлагат още и усещане за общонст, градят утойчив национален мит”, като тя приема, че включването на археологията в този кръг от продукти с художествен характер я превръща в „кич-археология” (разбрана дори в най-тясното значение на понятието – като нещо не на мястото си).

Накрая трябва да споменем, че за да стигне до изясняването на медийните механизми, които правят от археологията кич, тя тръгва отдалеч и проследява развитието на пресата у нас от 1989 година, причините за и рисковете от нейната таблоидизация и хибридность, сред които е и фикционализацията на миналото. Този преглед сам за себе си е научен принос, тъй като оглежда пресата от точката, в която „хартиеният” ѝ пазарен модел се разпада и така причините и рисковете в развитието ѝ могат да се анализират в перспективата на последствията им.

Предвид актуалността и сложността на изследвания проблем и съдържателната многопосочност в разглеждането му, както и богатата емпирична база на изследването – 134 медийни публикации, заедно със спазването на научна дисциплина в мисленето на докторантката, което установих като неин научен ръководител, предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „доктор“ на Оля Стоянова.

Подпис: